MELHUS
KOMMUNE

Strategi- og forvaltningsplan for Horg Bygdatun

2025-2035

INNHOLD

BAKGRUNN FOR PLANEN	4
FORANKRING I NORSK LOV	4
PLANPROSESS, MEDVIRKNING OG FORANKRING	4
HISTORIKK	8
ORGANISERING	8
Vedtekter	9
DEFINISJONER	9
FORMIDLING AV KULTURARV	11
Digital formidling	12
Skiltprosjekt	13
Levende formidling og aktiv formidling	14
LANDSKAPSOMRÅDET	15
Oversikt over kulturminner i området rundt Foss	16
BYGNINGER, KULTURLANDSKAP, GJENSTANDER OG FASTE KULTURMINNER PÅ FOSS	18
Kulturlandskapet	20
Naturhistorie og geologi	20
Gjenstandssamlingen	22
Bygningsmassen	22
Faste kulturminner på Foss	23
REGIONAL BETYDNING	23
HANDLINGSDEL	25
OVERSIKT OVER ØVRIGE MUSEER OG SAMLINGER I MELHUS KOMMUNE	31
Litteratur	32

UTKAST

BAKGRUNN FOR PLANEN:

I kulturminneplan for Melhus kommune 2018-2022 (vedtatt i kommunestyret 06.03.2018 PS 16/18) ligger følgende tiltak inn:

«Utarbeide en egen museumsplan. Kommentar: Planen skal bl.a ta for seg strategi for innsamling og avhending av gjenstander i kommunal eie, og strategi for videreutvikling av Horg bygdetun. Den skal også belyse kommunens rolle ovenfor private og frivillige aktører med lokalmuseer, temamuseer og samlinger».

I kulturplan for Melhus kommune 2024 – 2034 (vedtatt i kommunestyret 18.06.2024 PS72/2024) ligger følgende tiltak inn:

«Utarbeide en plan for Horg bygdetun med nytt presentasjonsbygg og lokale samlinger som eies av Melhus kommune».

Utover disse vedtakene ser rådmannen behovet for å se landskapet og geografien rundt Horg Bygdatun i sammenheng. Derfor er flere lokaliteter og forekomster av kulturminner tatt med i denne planen. I tillegg er det utarbeidet en egen eierstrategi.

FORANKRING I NORSK LOV

Norge har ingen egen museumslov, og museum er dermed ingen lovpålagt oppgave for en kommune. Likevel har Norge en kulturminnelov, en arkivlov, en plan- og bygningslov, en biblioteklov og en kulturlov som berører museets aktivitets- og fagområde. Kulturloven fra 2007 sier som følger i §1, §4 og §4: *"Lova har til føremål å fastleggja offentlege styresmakters ansvar for å fremja og leggja til rette for eit breitt spekter av kulturverksemd, slik at alle kan få høve til å delta i kulturaktivitetar og oppleva eit mangfald av kulturuttrykk." (§1) "...kommunen skal syta for økonomiske, organisatoriske, informerande og andre relevante verkemiddel og tiltak som fremjar og legg til rette for eit breitt spekter av kulturverksemd regionalt og lokalt." (§4)*[1]

Kulturloven ble revidert i mars 2025, og det innebærer bl.a. en presisering av armlengdes avstand-prinsippet (§ 2 a)[2]. Det vil si at avgjørelser som helt eller i hovedsak blir fattet på bakgrunn av kunstnerisk eller kulturfaglig skjønn skal fattes uavhengig av politiske styresmakter og av personer med relevant fagkompetanse[3]. Til politisk nivå ligger det å fastsette økonomiske og juridiske rammer og overordna mål.

Denne strategiplanen har lagt til grunn Stortingsmelding 23 (2020-2021), *Musea i samfunnet*. Denne meldingen har to deler. Den første delen viser i korte trekk den historiske utviklingen av museene som samfunnsinstitusjoner og hvilke utviklingstrekk de representerer. Den andre delen av meldingen tegner veien videre for museumssektoren. Denne delen setter opp mål for museumsarbeidet og for museumsforvaltningen og legger fram tiltak og videre prioriteringer for en ønsket

[1] https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2007-06-29-89
[2] https://www.ks.no/fagomrader/barn-og-unge/kultur/ks-lanserer-kulturpolitisk-verktoy/
[3] https://www.ks.no/fagomrader/barn-og-unge/kultur/ny-kulturlov-tydeliggjor-kulturens-plass/

utvikling. I tillegg er St.meld. nr. 49 (2008-2009) *Framtidas museum – forvaltning, forskning, formidling, fornying* sentral for all museumsdrift.

PLANPROSESS, MEDVIRKNING OG FORANKRING

Denne forvaltningsplanen er utformet som en temaplan underordnet samfunnsdelen, kulturplanen og kulturminneplanen. Det ble tidlig i planprosessen avholdt et åpent arbeidsmøte med orientering om planarbeidet og innspill. I tillegg har det vært en digital innspillportal for publikum. Følgende spørsmål ble stilt på begge arenaene. Innkomne innspill finnes som vedlegg.

Hvorfor skal Melhus kommune eie et bygdemuseum?
Hvem er Horg Bygdatun til for?
Hva bør formålet til Horg Bygdatun være?
Hva er verdifullt ved Horg Bygdatun og landskapet rundt?
Hva kan/bør endres og/eller forberedes?
Hva ønsker DU skal skje ved Horg Bygdatun?
Hva skal til for at du vil engasjere deg i frivilligheten/museumslaget?

Det har i tillegg vært et tverrsektorielt internt arbeid i Melhus kommune, der målet har vært å sikre at flere sektorer drar i samme retning.

Denne forvaltningsplanen er forankret i kommuneplanens samfunnsdel[4] og FNs bærekraftsmål. Klimautfordringer og arbeidet for ei bærekraftig framtid vil prege alle deler av samfunnsutviklinga nasjonalt og lokalt. For kulturfeltet som sådan har KS konkretisert hva hvert bærekraftsmål kan innebære[5]. For Horg Bygdatun sin del har alle aspekter ved bærekraft vært et mål i seg selv både i drift og formidling de siste årene, og denne planen legger opp til en videreføring og utvikling av dette. Det omfatter både sosial bærekraft, miljømessig bærekraft og økonomisk bærekraft. Eksempler er høy grad av gjenbruk i nye installasjoner og reparasjoner, bruke stedets egne naturressurser i tilrettelegging for lek, beitedyr som erstatning for maskinell skjøtsel, tilbakeføring til naturtyper med biologisk mangfold framfor monokultur, vern gjennom bruk, bygdatunet og omegn som opplæringsarena for natur, økologi, miljø, lokalhistorie og kulturarv for barn og unge, bygdatunet som arena for arbeidspraksis, og frivillighetens rolle som sosial aktør.

I samfunnsdelens arealstrategi står det også følgende:

«Melhus kommune bør sikre at viktige friluftsområder opprettholdes og utvikles. Det skal være tilgjengelige friluftsområder for brukergrupper med forskjellige behov. Det bør sikres lett tilgang til nærturområder fra alle større boligområder i kommunen med opparbeidede stier til turområder». (s. 64).

[4] https://www.melhus.kommune.no/kommuneplanens-samfunnsdel.374949.no.html
[5] https://www.ks.no/fagomrader/barn-og-unge/kultur/kultur-er-barekraft/

UTKAST

«Det arbeides med kartlegging av naturområder i kommunen, slik at kunnskapsnivået om naturmangfoldet vårt er så godt som mulig. Vi sikrer et godt utvalg av viktige naturtyper gjennom å utarbeide hensynssoner som innlemmes i kommuneplanens arealdel. Dermed sørger vi for at vi har god kunnskap om det naturmangfoldet vi har i Melhus». (s. 64).

«Viktige naturressurser, deriblant mineralressurser og byggeråstoff, sikres med hensynssoner i kommuneplanens arealdel. Viktige kulturminner og attraktive kulturmiljøer sikres i kommuneplanens arealdel». (s. 64).

Fig1: Nattlysing av bergkunst på Fosshaugan under Sagauka 2024 med Heidrun Stebergløkken fra NTNU.

Fig 2: Nattlysing er én av flere teknikker som brukes under dokumentasjon av bergkunst, men metoden er også veldig virkningsfull i formidlingssammenheng.

Fig 3: Innleide boergeiter gjør jobben som landskapspleiere, og er et viktig innslag i skjøtselen på Horg Bygdatun.

Fig 4: Blomstereng på gammel slåttemark

I Kommunedelplan for miljø og naturmangfold[6] er følgende delmål og tiltak relevante for Horg Bygdatun:

[6] https://www.melhus.kommune.no/kommunedelplan-for-miljoe-og-naturmangfold.568573.no.html

Kommune-planens samfunns-del	Vi tar vare på naturen vår med bærekraftig bruk og vern			
Hovedmål KMN	**Naturmangfoldet i områder med utvalgte naturtyper skal ivaretas**	Særlig sårbar natur skal beskyttes mot nedbygging og restaureres.	Dyr og planter skal ha korridorer og lunger uten barrierer	Godt kunnskapsgrunnlag om naturmangfold og naturverdier i hele kommunen, og god ivaretakelse av det biologiske mangfoldet i kommunen vår, gjennom å sikre rett kvalitet på en større andel av arealene våre.
Delmål/ tiltak KMN	Kommunen skal ha en oppdatert oversikt over områder med utvalgte naturtyper	Kartlegge og identifisere eksisterende og nye utvalgte naturtyper	Utarbeide og implementere grønne retningslinjer for å sikre tilstrekkelig med grøntområder i tettstedene. Lage en tiltaksplan for å sikre naturmangfold i bebygde områder.	Identifisere viktige økosystemtjenester fra natur nærliggende tettsteder i Melhus **Kommunen skal sørge for formidling av viktige naturområder**

UTKAST

HISTORIKK

Eiendommen Fossbakken (gnr. 221/33) ble overtatt av Melhus kommune i 1984 for at småbruket skulle bli et bygdatun. De siste eierne var søskenparet Sigrid og Erik Foss som drev bruket på tradisjonelt vis.

Det opprinnelige tunet består av våningshuset, fjøset og låven, stabburene og masstu. Øvrige bygninger har blitt tilført stedet etter opprettelsen av bygdatunet.

Fra starten var Horg Bygdatun organisert med et eget styre og vedtekter parallelt med et museumslag med egne vedtekter. I 1989 ble organisasjonsformen forenklet med en sammenslåing. De første årene var preget av stor innsats fra frivillige og tidvis ansatte under diverse arbeidstiltaksordninger. Ved hjelp av ulike tilskuddsordninger (både kommunale, fylkeskommunale og statlige) og støtte fra næringslivet ble mange og store prosjekter også muliggjort rent finansielt. Det ble opparbeidet en natur- og kultursti med infotavler, en barnesti, et helt seteranlegg, renovering og flytting av mange bygninger, opparbeidelse av uteareal med diverse installasjoner og fasiliteter på selve museumsområdet, parkeringsplass med mer. På 1990-tallet ble det opprettet et årsverk som daglig leder som ble lagt til Kultur og fritid. I 2023 ble det omorganisert slik at Kultur og fritid beholdt halve årsverket i form av en natur- og kulturveileder som har formidling, skjøtsel og administrative oppgaver som ansvarsområde. Øvrig drift ble overført til enheten Bygg og eiendom.

I 1993 ble det utarbeidet en beskrivelse av museumsområdet og en investeringsplan (se vedlegg). Dette ble politisk behandlet i formannskapet 08.03.94, sak 81/94. På dette tidspunktet ble også behovet for publikumsbygg med resepsjon, vrimleareal, utstillingsareal med mer formidlet. Under avsnittet «Planer for framtida» står det bl.a følgende:

> *«[...] Bygget som er stiplet inn rett øst for denne [driftsbygningen] er bygdatunets ønskeprosjekt; et brannsikkert og funksjonelt museumsbygg. Horg Bygdatun utvider stadig sine samlinger, ikke bare i antall, men også i kategorier gjenstander. Behovet for gode utstillingslokaler øker, og museet har per i dag heller ingen brannsikre arkiver og magasiner, og det bør inneholde et kontor for daglig drift av stedet. Ellers kan dette huset romme salg av lokalprodusert husflid/håndverk/brukskunst og et spisested med stasjonskjøkken for enkel servering for vegfarende/busslaster under arrangement.»*

Som kjent ble det etter dette etablert ei kontorbrakke som sikret kontor- og sanitærbehov for ansatte.

ORGANISERING

Melhus kommune eier i dag Horg Bygdatun i sin helhet. Frivilligheten er organisert i form av et museumslag med eget styre valgt av årsmøtet. Museumslaget har sine egne vedtekter. Målet framover bør være å optimalisere et samarbeid mellom kommunen og

frivilligheten (museumslaget). Kommunen har en rolle som tilrettelegger både for kulturliv og frivilligheten som sådan. Det bør systematiseres et fast kontaktpunkt mellom museumlaget, kommunen og staben ved museet. Frivilligheten i denne sammenhengen har flere funksjoner. Det er blant annet både planlegging og gjennomføring av aktiviteter og arrangement, organisering av dugnadsarbeid og å være en sosial arena der innbyggere kan finne tilhørighet og samfunnsdeltagelse.

Det er en forutsetning for optimal drift og formidling at det legges til rette for et godt samspill mellom ulike aktører. Dette omfatter både enheten Kultur og fritid, museumslaget, andre kommunale enheter og virksomheter (i særlig grad Bygg og eiendom og Melhus bibliotek), samt eksterne bidragsytere slik som NTNU, andre interesseorganisasjoner, DKS, grunneiere, næringsliv med mer. Disse samspillsprosessene ledes i dag i samarbeid mellom natur- og kulturveileder og kulturrådgiver. Med slike sunne arbeidsøkologier legges det godt til rette for effektiv utnyttelse av ressurser, og utvikling.

VEDTEKTER

Vedtekter for Horg Bygdatun ble vedtatt i Melhus kommunestyre i møte 03.07.1984, og endret i møte 01.07.1986.

De vedtektene som gjelder per i dag, ble revidert i 2006 (se vedlegg), og har behov for oppdatering i tråd med denne planen.

DEFINISJONER

«Bygdetun» slik det er definert i snl.no: «Et bygdetun er et kulturhistorisk museum som består av et autentisk eller rekonstruert gårdstun med de bygninger som hører til den lokale byggeskikken og arbeidsmåten i det aktuelle distriktets primærnæringer.

Eksempler på bygdetun er fiskerbondens Hofsøya i Senja, husmannens Fredmoen i Snåsa, Oddentunet og Husantunet i Østerdalen og Finnetunet i Solør. Rekonstruerte aktiviteter som skuronn, høyonn og potetopptaking kan være en del av museets virksomhet.

«Kulturminner får verdi gjennom oss og hvordan vi opplever dem. Kulturminner er døde spor etter levd liv, det er vår oppgave å fylle disse sporene med liv igjen.»

Kristin Prestvold

Noen autentiske bygdetun oppstår gjennom testamentariske gaver, eller andre samlede overtakelser. Tanken om å etablere rekonstruerte bygdetun kan dateres til 1930-åra, med gjennomslag i 1940-åra. På den tiden var det også et innslag av folkepark etter svensk modell med i

UTKAST

tankene om det gode bygdetunet, med festplass, idrettspark og friluftsteater. Halvor Vreim nevnes som arkitekt for denne modellen».

Et bygdetun defineres innen fagmiljøet gjerne som en samling bygninger og gjenstander av lokal karakter, samlet lokalt og drevet lokalt. Et museum kan defineres som en institusjon som samler, bevarer, forsker på og stiller ut kunstverk eller andre gjenstander som har vitenskapelig, naturhistorisk eller kulturhistorisk interesse. ICOM (The International Council of Museums) har en mer omfattende definisjon på museum: «Et museum er en permanent institusjon, ikke basert på profitt, som skal tjene samfunnet og dets utvikling og være åpent for publikum; som samler inn, bevarer/konserverer, forsker i, formidler og stiller ut materiell og immateriell (kultur)arv om menneskene og deres omgivelser i studie-, utdannings- og underholdningsøyemed[7].»

Hvordan man utnytter et bygdetun vil være svært forskjellig fra sted til sted. Noen bruker det mest som et friluftsområde, mens andre driver det som et museum. Driftsformen avgjøres av faktorer som lokal kompetanse, økonomiske ressurser, evne til å se potensiale, og lokalt engasjement.

Det er uansett viktig med jevne mellomrom å vurdere egen drift opp mot gjeldende tendenser innen fagfeltet, tilgjengelige ressurser, nyervervet kunnskap og samfunnsmessige behov. Skal vi kunne vise til en helhetlig oversikt over kommunens ressurser knyttet til kulturarv fordrer dette at Melhus kommune gjør denne vurderingen opp mot Horg Bygdatun. Siden kommunen også ønsker å støtte opp om arbeid som gjøres av lag og foreninger, er privatdrevne museum også tatt inn i form av en oversikt. Det ligger sannsynligvis en uutnyttet synergieffekt i å se muligheter for samarbeid mellom museene, samt en styrking av bygdetunets rolle som samlende aktør. Dette handler om å utnytte potensialet i kommunens bygdetun slik at dette og andre private formidlingsaktører sammen kan løfte kommunens kulturarv som en ressurs for nåtid og fremtid.

«Bygdemuseum» slik det er definert i snl.no: Et bygdemuseum er et kulturhistorisk museum som dekker én kommune eller deler av en kommune.

Etter at de største regionale museene i Norge ble konsolidert gjennom museumsreformen 2004–2009, brukes navnet bygdemuseum stort sett om de små, dugnadsdrevne museene med liten eller ingen bemanning som ikke er innlemmet i regionmuseene.

Et bygdemuseum kan være et bygdetun, men trenger ikke å være det. På norsk brukes begrepene bygdetun og bygdemuseum om hverandre i praksis. Hvis man likevel vil forsøke å definere bygdetun og bygdemuseum som ulike ting, kan man si at bygdetunet består av et autentisk eller rekonstruert gårdsanlegg, anlagt slik byggeskikken og arbeidsmåten var, mens et bygdemuseum kan bestå av eldre bygninger som er samlet uten at de tar sikte på å utgjøre et enhetlig tun. Bygdemuseet kan også være et innendørs museum helt uten gamle bygninger i det hele tatt.

[7] http://www.icom-norway.org/definisjon.html

Odalstunet i Innlandet (etablert i 1955, se Anno Museum) er et eksempel på et bygdemuseum hvor den opprinnelige planen var å gjenskape et enhetlig, gammelt gårdstun, men som gjennom praksis har utviklet seg til et anlegg med flere våningshus og andre bygninger».

MUSEUM FØR	MUSEUM NÅ
Slutten av 1800-tallet: Folkemuseumsparadigmet vokste fram. Omfatter bygdetun og framstilling av lokale og regionale byggeskikker og folkekultur. Autorativt. Innsamling av gjenstander (og bygninger) for fremsyning. Tilgjengelig for en liten og privilegert gruppe i samfunnet.	Formidling og aktivitet. Åpent og tilgjengelig for et bredt publikum. Dialog, involvering og «kunnskaping»[8].

FORMIDLING AV KULTURARV

Melhus kommune har stort potensiale både lokalt og regionalt i de fasilitetene og verdiene vi har innen kulturminnefeltet. Vi ønsker å nå flest mulig målgrupper med formidlingen, samtidig som vi bruker begrensede ressurser til det beste for alle. Etter tverrsektorielle drøftinger i organisasjonen er det staket ut tre tilnærminger som utfyller hverandre: Digital formidling, skilting og levende og/eller aktiv formidling.

Formidling av kulturarv kan foregå gjennom ulike kanaler og med ulike metoder, som utstillinger, foredrag, kurs, skilt, plakater, og kunstneriske fremstillinger osv. I dag er det et økt fokus på digital formidling. Når det gjelder kommunens infrastruktur for formidling av kulturhistorie er museene sentrale, men det formidles også gjennom kulturstier, ved

[8] https://tidsskriftetmuseum.no/viktig-kunnskaping/

UTKAST

kulturminner, på skoler og i andre offentlige bygninger. Det er per 2025 en 50% formidlingsstilling (natur- og kulturveileder) tilknyttet Melhus bibliotek og Horg Bygdatun. Det følger ikke med driftsbudsjett for denne oppgaven, og stillingen skal også ivareta administrative oppgaver og faglig ansvar for skjøtsel av bergkunst. Sagauka i Melhus finansierte i årene 2014-2024 mye av formidlingsprogrammet, men etter at budsjettposten ikke ble videreført i ØHP har ikke kommunen ressurser til formidling utover stillingsressursen. Det er behov for driftsmidler om det skal utføres formidlingsoppgaver ved Horg Bygdatun. Det søkes fortløpende eksterne midler til formidlingsformål samtidig som det fortsatt initieres samarbeid med andre institusjoner og organisasjoner.

Av fysisk infrastruktur er det behov for et publikumsbygg til formidling og andre fasiliteter.

> «*Kulturarven er vegviseren mot en ukjent framtid og referansepunktet til fortiden. Uten slike rettesnorer blir samfunnet svekket og smuldrer opp.*»
>
> **Wangari Maathai**, vinner av Nobels fredspris 2004

Digital formidling

Stortingsmeldinga «*Musea i samfunnet. Tillit, ting og tid*.» fra 2021[9] trekker fram digitalisering som ett av flere større utviklingstrekk fram mot 2025. Horg Bygdatun har gjort seg godt synlig på sosiale medier de siste årene, noe som skaper åpenhet og infoflyt ut mot publikum. Digital formidling kan gjøres via tekst og bilder i appen Vibori (med GPS-funksjon) som kommunen allerede har tatt i bruk til andre kulturformål. Virtuelle vandringer er også en metode som er aktuell å ta i bruk, da i samarbeid med NTNU Vitenskapsmuseet. Dette gjøres med 360-opptak og det kan brukes både 2D og 3D. Dette er særlig egnet for de som ikke har mulighet til selv å komme seg ut i natur- og kulturstiene, samt at man kan oppleve eksempelvis bergkunsten når den er tildekket i vinterhalvåret, eller der den er vanskelig tilgjengelig som bl.a Gaulfosslokaliteten[10].

Det er gjort testmodellering av hvordan en digital vandring kan se ut: https://www.thinglink.com/scene/1890355519265178468[11] En slik modell kan lages i versjoner med og uten informasjon. For å oppleve den digitale vandringen kan en bruke PC, mobil, VR-briller (eller den billigere versjonen cardboard).

Faste kulturminner er registrert i kulturminnesøk.no, som er åpent og søkbart for allmenheten. Det er også relevant å digitalisere deler av gjenstandssamlingen for publisering i digitaltmuseum.no.

[9] https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-23-20202021/id2840027/
[10] https://spormagasin.no/2021/03/det-rituelle-landskapet-i-gaulfossen/
[11] Laget av student Magnus Bergli under hospitering på NTNU Vitenskapsmuseet.

Parallelt med digital formidling planlegges det et skiltprosjekt der lokalt næringsliv og organisasjoner blir invitert som samarbeidspartnere mtp. finansiering av selve skiltinstallasjonene. Prosjektet er forankret i et verbalforslag vedtatt i kommunestyret (sak PS 137/24)[12].

På enkelte lokaliteter vil det være hensiktsmessig å kombinere fysiske skilt med digitalt innhold (ved bruk av eksempelvis QR-koder). Landingssider kan ligge på Melhus kommune sine nye hjemmesider som blir mer fleksible mtp. design og innhold.

Bergkunstlokalitetene på Foss er en del av prosjektet Bergkunstreisen i Trøndelag (prosjektert av Trøndelag fylkeskommune)[13], og vil ha egne skilt og digitale formidlingsarenaer i form av bl.a. Kulmin[14]-film, Wikipedia-artikler med mer.

---

[12] Forslag til utredning: Tilrettelagte lokaliteter og skilting i Melhus kommune
Bakgrunn og formål Hovin fra terrassene i vest til Fossplatået i øst foreslås som pilotområde for en utredning som skal gi oversikt over og planlegge helhetlig skilting og tilrettelegging Målet er å skape en tydeligere og mer sammenhengende formidling av natur- og kulturarven.

Revisjon og oppdatering av skiltene er et viktig kulturhistorisk prosjekt som kan forbedre både formidlingen og opplevelsen av området. Fokus er på færre, men bedre skilt med gjennomarbeidet innhold, materialvalg og plassering. For å imøtekomme ulike publikumsbehov kombineres digitale løsninger med godt plasserte skilt ved nøkkelattraksjoner. Prosjektet kan også bli en del av et større program som styrker formidlingen i hele Melhus kommune.

Skiltkonsept og aktiv formidling: Konseptet prioriterer færre, men mer gjennomarbeidede skilt som gir publikum en helhetlig og engasjerende opplevelse. Reduksjonen i antall skilt kan balanseres med økt satsing på aktiv formidling, for eksempel gjennom guidekurs som bygger kompetanse hos lokale aktører. Nærområdet kan brukes som læringsarena, noe som kan styrke reiselivskompetansen i Melhus og tilby besøkende en mer levende formidling av kultur- og naturhistorien.

Arbeidsprosess og forventede resultater: Utredningen begynner med kartlegging av eksisterende skilt, med vurdering av tekst, materialer, tilstand og plassering. Dette vil gi grunnlag for en analyse av hvordan skiltingen kan bli mer helhetlig og brukervennlig. Basert på analysen utvikles konkrete forslag til plassering, design, innhold og kostnadseffektive løsninger, samt en digital strategi som supplerer de fysiske skiltene.

Gjennom dialog med kommunen, historielag og lokale interessenter justeres anbefalingene basert på tilbakemeldinger. Resultatet blir en rapport med en tydelig handlingsplan for oppdatering av skiltingen og en strukturert presentasjon av området som helhet.

Konklusjon og videre fremdrift: Utredningen legger grunnlaget for en mer moderne og bærekraftig formidling av natur- og kulturarven i Melhus, til glede for både innbyggere og besøkende. Når rapporten er ferdig, vil den fungere som et verktøy for å planlegge konkrete tiltak og fordele ressurser, samtidig som den styrker kommunens rolle som forvalter av sin historie og et attraktivt reisemål.

[13] https://spormagasin.no/2022/06/bergkunstreisen-i-trondelag/
[14] https://kulmin.no/

Begrepet «levende formidling» (re-enactment på engelsk) brukes i denne sammenhengen om en pedagogisk tilnærming med gjenskaping av historiske epoker og/eller hendelser med tidsriktige klesdrakter, praksiser og gjenstander. Dette har Melhus kommune hatt et tett samarbeid med Trondheim Vikinglag om (som fra og med 2024 også arrangerer Trondheim Vikingmarked på Horg Bygdatun).

Konseptet med levende formidling kan med fordel utvides til andre praksisområder og tidsepoker, som blant annet gårdslivet i førindustriell tid. Det er da tilrådelig å tilrettelegge de bygningene som museet har for formidling og deltagelse fra skoleelever og annet publikum.

Figur 5: Krigerskole med Trondheim Vikinglag under Sagauka i 2023. Et eksempel på levende formidling ved Horg Bygdatun. (Foto: Anne Sørtømme)

Aktiv formidling omhandler guiding og mellommenneskelige møter med publikum. Gjennom fortelling og dialog kan både barn og voksne inviteres til å fabulere rundt temaer som blant annet matauk, livsgrunnlag og naturressurser i et tusenårig perspektiv, med utgangspunkt i de kulturminnene vi har innenfor et begrenset område på eksempelvis Foss. Dette er svært relevante og dagsaktuelle temaer, som kan ledes inn i refleksjon rundt egne liv, verdier og realiteter rundt om i verden. Tidligere tiders ressursutnyttelse vil kunne møte vår tids bærekraftsutfordringer og miljø- og klimamål.

Målet er å la disse tre formidlingsstrategiene dra i samme retning, men samtidig ivareta ulike terskler for tilgang på formidlingen. Man får også utnyttet ulike interne ressurser i kommunen, samtidig som kommunen posisjonerer seg og knytter oss nærmere til eksterne samarbeidspartnere og fagmiljøer. De internasjonale formidlingsmetodene som fremmes gjennom natur- og kulturveiledning (interpretasjon) vil være sentrale, og

bygdetunet med tilliggende områder vil utgjøre en unik hubb for utvikling av lokal og regional guidekompetanse.

LANDSKAPSOMRÅDET[15]

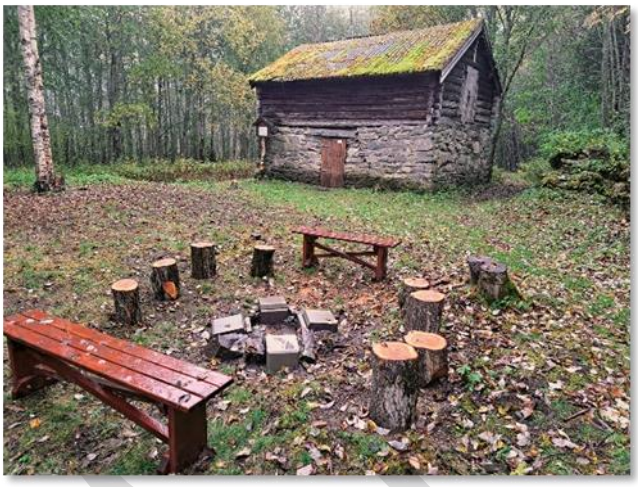

Figur 6: Tilrettelegging for aktiv formidling og uteskole ved husmannsplassen Brekkberget på Foss. (Foto: Kjell Andre Brevik)

I nærmiljøet til Horg Bygdatun er det svært mange kulturminner og geolokaliteter som med fordel kan formidles via et museum som organisatorisk infrastruktur. Det dreier seg om blant annet bygdeborger, hulveger, jernvinneanlegg, bautasteinlokaliteter, gravhauger, kullgroper og fangstanlegg, samt en omfattende samling bergkunst. Det siste kan også anses å utgjøre et eget kulturmiljø[16]. Bergkunsten i Horg omfatter ristninger som kan assosieres med både jordbruk, fangst og fiske. Bergbildene representerer en kontinuitet gjennom nærmere 2000 år. Landskapet kan ha blitt betraktet som særlig hellig i bronsealderen og eldste jernalder. De karakteristiske landskapsformasjonene med Gaulfossen nederst og de markante terrassene på begge sider av dalføret kan ha bidratt til dette. Med over 50 kjente bergkunstfelt innenfor et avgrenset geografisk område, framstår Foss som et sentralt bosetnings- og aktivitetsområde i bronsealder og eldste jernalder. Senere observasjoner på Foss, forteller at mange av helleristningene og gravminnene fra bronsealder i det landskapet kan knyttes til gamle stier og ferdselsårer som fortsatt kan gås i. På den måten viser bergkunsten veg i forståelsen av det forhistoriske landskapet omkring. Bergkunsten gir innblikk i menneskenes tankeverden og ritualer, sosial organisering, teknologi og ressursutnyttelse[17].

Selv om de øvrige landskapene i Melhus kommune inneholder mange eksempler på spesielt verdifull natur- og kulturarv, skiller Horg seg ut med en iøynefallende konsentrasjon av lokaliteter som det må tas særlige hensyn til. Følgende liste er ikke uttømmende:

[15] Landskap kan defineres på flere måter. Den europeiske landskaps-konvensjonen vektlegger en helhetlig tilnærming: «Landskap betyr et område, slik folk oppfatter det, hvis særpreg er et resultat av påvirkning fra og samspill mellom naturlige og/eller menneskelige faktorer».

[16] Definisjonen på et *kulturmiljø* i kulturminneloven er et område hvor flere kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng.

[17] Horg Bygdatun som landskapshistorisk senter for Melhus

Lokalitet	Kategori
Gaulfossen[1819]	Geolokalitet og bergkunstlokalitet
Nordtømmesterrassene	Tømmessletta og Nordtømmesterrassene vest for Gaula og nord for Hovin sentrum er lett synlig fra jernbanen og E6. De sju terrassene er en klassisk kvartærgeologisk lokalitet. Terrassene ligger i tilknytning til en glasiomarin randavsetning og gir et tydelig og instruktivt bilde av elvas erosjon i avsetningen. Dannelsen av terrassene har tilknytning til hevelsen av landet i postglasial tid. Norges Geologiske Undersøkelse (NGU) har erklært Nordtømmesterrassene som et geosted, - en betegnelse som understreker verdien av dette landskapselementet[15].
Over 50 kjente bergkunstfelt fra bronsealder og eldre jernalder på Foss-området[202122232425262728]	Bergkunst/faste kulturminner som utgjør et eget kulturmiljø.
Diverse gravfelt på Foss	Faste kulturminner
Sandbrauta[30313233]	Særegne arkeologiske funn i forbindelse med utgravinger i 2017 og 2018. Funn på Sandbrauta tyder på at det her har foregått produksjon av gjenstander i bronsealderen – noe som i liten grad er funnet andre steder i Norge. Under lag med rasmasser fra det forhistoriske «Bredli-

[18] Brevik, K.A. og Stebergløkken, H. 2018. Nyfunn av bergkunst – det rituelle landskapet i Gaulfossen. *SPOR* nr. 2, s. 10–15. Trondheim: Museumsforlaget.

[19] Adresseavisen 19. juli 2021: Fant unike helleristninger på Hovin

[20] Horg Bygdatun som landskapshistorisk senter for Melhus

[21] Kjell A. Brevik: Helleristningene på Foss i Melhus. *SPOR* Nr. 1-2019 s. 28-32. Trondheim: Museumsforlaget.

[22] Historietimen: Bergkunsten på Foss; Trøndelag fylkeskommunes Facebookside, 29.1.2023

[23] «Horg Bygdatun». *Kulturminnesøk*. Riksantikvaren – Direktoratet for kulturminneforvaltning.

[24] «Grubba». *Kulturminnesøk*. Riksantikvaren – Direktoratet for kulturminneforvaltning.

[25] «Oppistumoen». *Kulturminnesøk*. Riksantikvaren – Direktoratet for kulturminneforvaltning.

[26] «Grasmyrkloppa». *Kulturminnesøk*. Riksantikvaren – Direktoratet for kulturminneforvaltning

[27] «Grasmyrkloppa». *Kulturminnesøk*. Riksantikvaren – Direktoratet for kulturminneforvaltning

[28] «Innlegget». *Kulturminnesøk*. Riksantikvaren – Direktoratet for kulturminneforvaltning.

[29] «Tømmeregga». *Kulturminnesøk*. Riksantikvaren – Direktoratet for kulturminneforvaltning.

[30] Henriksen, M.M: Sandbrauta – Graver og ritualer i bronsealderen. SPOR Nr. 1-2019 s. 19-23. Trondheim: Museumsforlaget.

[31] Bryn, Hanne; Henriksen, Merete Moe; Ellingsen, Ellen J. Grav. (2019) NTNU Vitenskapsmuseet arkeologisk rapport 2019:12. Arkeologisk undersøkelse, Evjengrenda. E6 Røskaft-Skjerdingstad, Melhus kommune, Trøndelag. NTNU Vitenskapsmuseet arkeologisk rapport (2019/12)

[32] NRK.no: Fant 3000 år gamle graver under veiutbygging. Publisert 23. okt. 2017.

	raset», fant man et eldre dyrkingslag som ble datert til første del av yngre bronsealder (1100-900 f.Kr.). Dyrkingslagets utbredelse viser til en omfattende aktivitet i bronsealderen. Det ble funnet fem gravanlegg og én ovnskonstruksjon. Flere av disse funnene er typer som tidligere ikke er funnet i særlig grad her til lands. Til sammen sju steiner med helleristninger fra undersøkelsesområdet bidrar til tolkninga av Sandbrauta som et sentralt kultsted i yngre bronsealder[34].
Foss Lian/Fosstunet[3536]	I forbindelse med veitraseen for ny E6 gjennom Fossgrenda, gjorde mannskap fra NTNU Vitenskapsmuseet et uvanlig funn. Arkeologer finner vanligvis stolpehull etter hus som er eldre enn vikingtid, men denne gangen ble det avdekket hustufter som viste spor etter en laftet bygning, - et av de ytterst få eksemplene på laftede bygninger fra vikingtid og tidlig middelalder i Midt-Norge utenfor middelalderbyen. Prosjektleder Merete Moe Henriksen mener det kan ha vært kontinuerlig gardsbosetning i området fra 600-tallet e.Kr. Under utgravningene på Foss i 2018 ble det også gjort et spektakulært funn av et lite grophus, en bygning der gulvet har vært gravd et stykke ned i bakken. Grophuset dateres til overgangen 700/800-tallet. Inne i huset ble det funnet en rekke vevlodd av stein som har tilhørt en såkalt oppstadved[37].
Høvdingegrava på Foss	Høvdinggrava fra eldre jernalder fra Foss, avdekket en statusgrav fra sen romertid. Inne i høvdinggrava ble det blant annet funnet gullringer og et tveegget sverd. Gravminnet representerer en klassisk lokalitet i midtnorsk arkeologi. I alt fem synlige gravfelt fra bronse- og jernalder på Foss-terrassene indikerer at jordbruksbosetninga i området var godt etablert

[34] Horg Bygdatun som landskapshistorisk senter for Melhus
[35] Fretheim, S.E. : Vevstua på Foss – slavekvinnenes hus? *SPOR* Nr. 1-2019. s. 33-36. Trondheim: Museumsforlaget.
[36] Fretheim, Silje Elisabeth; Henriksen, Merete Moe; Ellingsen, Ellen J. Grav. (2018) NTNU Vitenskapsmuseet arkeologisk rapport 2018/24. Undersøkelse av bosetningsspor og bryggesteinslag i vedskjulet på Foss Lian, Melhus kommune. NTNU Vitenskapsmuseet arkeologisk rapport (2018/24)
[37] Horg Bygdatun som landskapshistorisk senter for Melhus

	allerede i overgangen yngre bronsealder/førromersk jernalder.[38]
Middelalderkirkestedet Foss[39]	Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) har påvist middelalderkirkestedet på Foss som ble avviklet omkring 1670. Grunnmuren etter en sakral bygning fra tidlig kristen tid representerer overgangen fra vikingtid til tidlig middelalder. Gardstunet til Fosstunet som ble avdekket vis-à-vis kirkestedet i 2018, ser ut til å ha hatt en blomstringstid i tidlig middelalder. Vår viten om en romlig sammenheng mellom kirka og en samtidig gardsbosetning, gir en unik mulighet til å formidle sider ved bosetningsstruktur og status i tida like etter religionsskiftet. Ifølge sagalitteraturen næret mektige høvdinger i Gauldalen sterk skepsis til innføringen av kristendommen, men det er grunn til å tro at den historiske virkeligheten var mer sammensatt. Gauldalsraset er den største naturkatastrofen i Norge i historisk tid. Raset demte opp Gaula og dannet en innsjø som strakte seg 14 km opp i dalen til Bones i Midtre Gauldal. Oppover dalen ble 25 gårder oversvømt og helt ødelagt. Til slutt brast demningen, som må ha vært mellom 30 m og 40 m. høy, og store mengder løsmasser og vann oversvømte dalen. Over 50 gårder og sju kirker, - deriblant Fosskirka, - skal ha blitt ødelagt av raset og oversvømmelsen. Over 500 mennesker omkom[40].
Bygdeborger/forsvarsanlegg på Litjsten og Nerleberg	Borganleggene ble oppdaget hhv. i 2009 og 2016. Vernet omfatter landskapsformasjonene. Relativt datert til eldre jernalder. Litjsten kan betegnes som et landemerke.
Horgmoen[41]	Arkeologiske utgravinger i 2014.

[38] Natur- og kulturlandskap på Hovin – lokalhistoriewiki.no
[39] https://www.norske-kirker.net/home/trondelag/foss-kirke/
[40] Horg Bygdatun som landskapshistorisk senter for Melhus
[41] Hanne Bryn og Ystgaard, I. 2015: Arkeologisk undersøkelse, Horgmoen, Melhus kommune, Sør-Trøndelag. NTNU Vitenskapsmuseet arkeologisk rapport 2015-5.

Gylland[424344]	Arkeologiske utgravinger i 2019

BYGNINGER, LANDSKAP, GJENSTANDER OG FASTE KULTURMINNER PÅ FOSS

Horg Bygdatun består av en samling bygninger, et kulturlandskap og en gjenstandssamling. Gjenstandssamlingen er katalogisert og digitalisert i databasen Primus. Den tilknyttede natur- og kulturstien har en betydelig forekomst av bergkunst og andre natur- og kulturminner, og er fra 2024 innlemmet i det fylkeskommunale prosjektet Bergkunstreisen[45]. Denne traséen bør sikres med en hensynssone i den kommende rulleringen av kommuneplanens arealdel (KPA). De automatiske fredede kulturminnene (som bl.a. bergkunsten og gravfeltene) har et vern gjennom kulturminneloven[46], mens området i sin helhet har ikke det. Deler av dette landskapet på Foss kan objektivt betraktes som et kulturmiljø, og dermed vil dette øke den kulturhistoriske statusen hos øvrige kulturvernmyndigheter (fylkeskommunen, Riksantikvaren og kulturdirektoratet). Derfor har Melhus kommune et særlig ansvar for å sikre området mot inngrep og utbygging.

Deler av museumsområdet har tilstrekkelig mobil infrastruktur til å gjennomføre sceniske arrangement i form av konserter, forestillinger med mer. Det er et naturlig amfi i terrenget som kan fungere som arena. Dette er også tilgjengelig for eksterne arrangører.

Figur 7: Gatesteinsbruddet på Foss har ved flere anledninger vært benyttet til konserter. Her dokumenteres stedet av studenter fra NTNU. (Foto: Kjell Andre Brevik)

[42] Henriksen, M.M, James, M. A, Kviseth, A: (2020) Gravrøysene på Gyllan – døderitualer i tusen år. SPOR nr. 2 2020:38-44

[43] NRK.no: Fant nesten 2000 år gammel kjele fra Romerriket under veiutbygging. Publisert 24. aug. 2019.

[44] Brevik, Kjell André; Henriksen, Merete Moe; Ellingsen, Ellen J. Grav. (2019) NTNU Vitenskapsmuseet arkeologisk rapport 2019:9. Arkeologisk formidling i forbindelse med prosjekt E6 Gyllan-Røskaft, Melhus kommune, Trøndelag . NTNU Vitenskapsmuseet arkeologisk rapport (2019/9).

[45] Bergkunstreisen i Trøndelag

[46] Lov om kulturminner [kulturminneloven]

KULTURLANDSKAPET

Horg Bygdatun omtales i det daglige med termene «bygdetun» og «friluftsmuseum». Begge deler kan være dekkende, da utendørsarealet har vært prioritert i mange år. Det ble i 2024 utarbeidet en skjøtselsplan[47] for Horg Bygdatun (utført av Biofokus på oppdrag fra Melhus kommune). Den har kartlagt de ulike naturtypene på området, samt artskartlegging. Denne planen er et ledd i en landskapsrestaurering med omlegging fra plen og monokultur til tradisjonelle naturtyper som slåttemark, naturbeitemark og hagemark. Samtidig fjernes uønskede fremmedarter som er tilplantet i nyere tid. Gressklipper er delvis erstattet av innleide beitende geiter. Beitebruken er et viktig element i prosessen med restaureringen av gamle naturtyper. Skjøtselsplanen redegjør grundig for de biologiske kvalitetene på området, og gir konkrete råd om hvordan skjøtsel bør utføres. Stedet driftes i dag etter en grunntanke om samspillet mellom natur og kulturmiljøer. Det unike med museumsområdet og landskapet rundt er spennet og mengden kulturminner som viser menneskelig tilstedeværelse på en periode over flere tusen år. Jordbruk og fangst er representert i svært mange av disse.

Figur 8: Den rødlistede arten fiolett greinkøllesopp (Clavaria zollingeri) dukket opp i det gamle beitelandskapet noen år etter oppstart av landskapsrestaurering og beitebruk. (Foto: Kjell Andre Brevik)

NATURHISTORIE OG GEOLOGI

På Foss gir det mening å benytte begrepet biologisk kulturarv: "[...] det vil si planter, sopp og dyr som også vitner om menneskenes historie i landskapet og den tilknytningen de har hatt og fremdeles har til de lokale naturressursene. Den biologiske kulturarven inkluderer de kulturbetingete artene og naturtypene."[48]

[47] Skjøtselsplan for Horg Bygdatun

[48] *Biologisk kulturarv som bærekraftig verdiskaper : Populær sluttrapport fra et interreg-prosjekt*: https://pub.epsilon.slu.se/16607/11/tunon_h_et_al_200217.pdf

I beitesesongen møter publikum geiter på museumsområdet, og den nordlige halvdelen av natur- og kulturstien går gjennom områder der ungfe fra nærliggende gårder beiter fritt på inn- og utmark. På vandringen over Fossplatået veksler naturtypene og gir oss direkte erfaring med dynamikken i et levende landskap der natur og kultur er uløselig sammenflettet. Det mosaikkpregede landskapet gir grunnlag for en variert flora og fauna som beriker friluftslivet.

Figur 9; Konglomeratblotning under Skogberget i natur- og kulturstien

Også med hensyn til geologiens dyptid er Horg Bygdatun et landskapshistorisk senter av de få. Denne fortellingen tok til for godt over 400 millioner år siden, da livet bare så vidt hadde begynt å krype i land. Den kolossale konglomeratblotningen under Skogberget gir en helt annen opplevelse (en spontan wow-effekt) enn å gå inn i Gruva – et tidløst eksempel på et steinbrudd der vi plutselig betrakter Hovinsandsteinen (metagråvakke) fra innsiden av fjellet. Landformene fra slutten av siste istid for 12 000 år siden kan "leses" i landskapet, men også føles for hver elveterrasse som bestiges på museumsområdet. Og i Gaulfossen kan publikum erfare en pågående geologisk prosess representert ved vannet som sliper ned grunnfjellet i en sedimentær overgangssone.

Totalt fire lokaliteter i landskapet omkring friluftsmuseet er nå registrert som geosteder hos Norges Geologiske Undersøkelse (NGU)[49]. Med andre ord er dette særlig verdifulle eksempler på vår geologiske arv. For Gruvas vedkommende er det f.eks. relevant å formidle om geokultur – en dimensjon som handler om menneskets utnyttelse av

[49] Kart over geologisk arv: https://geo.ngu.no/kart/geologiskarv_mobil/

georessurser. På husmannsplassen Brekkberget er fjøsmuren et synlig resultat av geokultur basert på lokal steinhoggerkunnskap som nå er gått tapt.

GJENSTANDSSAMLINGEN

Siden etableringen av bygdatunet, har gjenstandssamlingen vokst til ca. 4000 objekter som er registrert i databasen Primus. Det har til nå ikke vært noen kriterier eller kontroll av hva som kommer inn i samlingen. Dette er i større grad iverksatt nå med inntaksstopp, men det er ikke lagt noen strategi eller retningslinjer for prosessen. Det har blitt en utfordring med at museet er overfylt, eksempelvis med flere eksemplarer av samme objekter. I tilfellene hvor dette gjelder landbruksmaskiner eller andre store gjenstander, medfører det også et plassproblem. Avhending av museumsgjenstander er et vanskelig felt, da de etiske retningslinjene til ICOM setter klare krav til prosessen[50]. Dette redegjøres det for i heftet «Å rydde i fortida – for framtida»[51], utgitt av Kulturrådet (i dag Kulturdirektoratet). Det anbefales at inntakskomiteen (jfr. eierstrategien) støtter seg på denne publiseringen.

En annen problemstilling er de fysiske forholdene for gjenstander i samlingen. Det er ustabile klimatiske forhold i bygningene, og særlig en del tekstiler er i kritisk forfatning. Melhus kommune har ikke egen fagkompetanse for å gjøre konservatoriske vurderinger.

BYGNINGSMASSEN

Bygningsmassen på Horg Bygdatun beskrives med tilstandsrapporter i eget vedlegg. Av det man har kartlagt per nå, er det et relativt stort rehabiliteringsbehov på Horg Bygdatun. Det må vurderes hva som kan utføres av intern arbeidskraft, hva spesialiserte håndverkere bør engasjeres til, hva som kan utføres av frivillige under veiledning, og hvorvidt man kan løse oppgaver gjennom samarbeid med Bygningsvernsenteret etc.

Tradisjonshåndverkere innehar spisskompetanse på eldre bygg, bygningsteknikker og prinsipper som skiller seg ut fra moderne byggfag. Det er nødvendig at vedlikehold gjøres faglig forsvarlighet for å unngå forhold som på sikt vil kunne forringe bygningene.

UTKAST

[50] http://norskicom.no/wp-content/uploads/2016/02/ICOMs-museumsetiske-regelverk.pdf

[51] https://www.kulturdirektoratet.no/web/guest/vis-publikasjon/-/a-rydde-i-fortida-for-framtida

.

Figur 10, 11 og 12: Bildene illustrerer et eksempel på hva som kan skje når muggsopp når museumsgjenstander. Kråskap i våningshuset hadde angrep av mugg, påvist oktober 2023. Det var også tilløp til muggangrep i et skatoll. Årsaken var svært fuktige forhold i kjeller.

FASTE KULTURMINNER PÅ FOSS

I landskapet på og rundt Foss ligger som nevnt et stort antall faste kulturminner. For en fullstendig oversikt vises til det kulturminnesok.no.

REGIONAL BETYDNING

I løpet av de siste årene har man oppnådd å sette enkeltstående kulturminner på Foss inn i en landskapskontekst, og har på den måten utvidet forståelsen av selve kulturmiljøet- og landskapet. Summen av alle kulturminner, arkeologiske utgravinger og forskning knyttet til dette, gjør at landskapsområdet på Foss har en større betydning regionalt. Dette bekreftes også i Trøndelag fylkeskommune sin regionale plan for

kulturmiljø i Trøndelag 2022 – 2030[52]. Der er Foss bergkunstlokalitet med i utvalget over regionalt og nasjonalt verneverdige kulturmiljø.

Figur 13: Fra prosjektet «Rydd et kulturminne». 5.klassinger fra Hovin skole i gang med å rydde rundt fangstgropa i natur- og kulturstien.

[52] https://www.trondelagfylke.no/vare-tjenester/kulturminnevern/regional-plan-for-kulturmiljo/regional-plan/

Figur 14 og 15:: Barnekunst på Evjensaga, inspirert av miljøet i natur- og kulturstien.

HANDLINGSDEL

Handlingsdelen tar utgangspunkt i kommuneplanens samfunnsdel, samt museumsfaglige forhold. Oppnåelse av mål forutsetter et samspill mellom kommunen, frivilligheten, andre samarbeidsaktører og tilgang på ekstern medfinansiering. Administrasjonen har ansvar for å søke relevante midler og å rådgi frivilligheten om aktuelle ordninger.

Det er ikke gjort konkrete kalkulasjoner på kostnader knyttet til hvert enkelt mål, da de fleste av målene er fleksible i omfang og fleksible mtp. ansvar.

Handlingsdelen tar utgangspunkt i utvalgte hovedmål og strategier i kommuneplanens samfunnsdel. I tillegg er det en egen bolk med museumsfaglige mål og tiltak.

Fra kommuneplanens samfunnsdel		MÅL OG TILTAK	ANSVAR	FINANSIERING
Hovedmål	**Strategier**			
Alle innbyggere opplever å være inkludert og kan delta i samfunnet	• Stimulere til økt innbyggerdeltagelse gjennom samarbeid med frivilligheten • Jobbe aktivt for å utvikle trygge, tilrettelagte, sosiale møteplasser som stimulerer til egenorganisert aktivitet og lokal deltagelse • Legge til rette for at kommunens innbyggere får en aktiv fritid med et allsidig kulturtilbud • Stimulere til økt innbyggerdeltagelse gjennom samarbeid med frivilligheten • Jobbe aktivt for å utvikle trygge, tilrettelagte, sosiale møteplasser som stimulerer til egenorganisert aktivitet og lokal deltagelse • Arbeide for at alle uansett	Styrke frivillig deltagelse • Etablere systematisk treffpunkt mellom kommune, museumslag og stab • Museumslaget og Melhus kommune utvikler i samarbeid en strategi for frivillighet knyttet til Horg Bygdatun	Kultur og fritid Museumslaget	
		Tilrettelegge for at alle brukergrupper inkluderes i formidling og frivillighet • Utforme en plan med variasjon i oppgaver som til enhver tid søkes løst av frivilligheten • Legge til rette for universell utforming i infrastruktur	Kultur og fritid og museumslaget.	
		Oppdatere vedtekter i tråd med strategiplanen	Museumslaget	

	bakgrunn etnisitet, kjønn, religion, seksuell legning, alder, sosial bakgrunn, fysisk og psykisk funksjonsevne opplever at de er inkludert			
Melhus er et godt sted å bo og leve	• Legge til rette for omgivelser og aktiviteter som fremmer god folkehelse • Opprettholde og utvikle gode tilholdssted for kulturaktiviteter og opplevelser i hele kommunen	Styrke utadrettet publikumsformidling • Videreføre bruk av intern formidlingsressurs opp mot skolene • Utnytte interne og eksterne ressurser til åpne arrangement • Styrke samarbeid med profesjonelle og frivillige aktører (herunder også andre museer og institusjoner) • Utforme en museumspedagogisk plan for utvalgte museumsbygninger • Oppgradere skilt rundt natur- og kulturstien og landskapet rundt • Tilrettelegge utvalgte bygninger for levende og aktiv formidling	Kultur og fritid	Ekstern finansiering og ØHP
		Utvikle digital formidling • Informasjon om kulturminner og severdigheter på kommunens hjemmeside og andre relevante digitale plattformer. • Tilgjengeliggjøre deler av samlingen på digitaltmuseum.no	Interne personalressurser og ekstern finansiering	
		Driftsbudsjett for formidling		ØHP

		• Formidling utover dagens nivå krever økt driftsressurs		
		Utrede muligheter for et kombinert servicebygg/publikumsbygg	Kultur og fritid/ Bygg og eiendom	ØHP
Vi tar vare på naturen vår med bærekraftig bruk og vern	• Øke kunnskapsgrunnlaget om biologisk mangfold og naturverdier • Arbeide for gode forutsetninger for det biologiske mangfoldet • Ha nullvisjon for forsøpling og forurensning	Opprettholde bruk av beitedyr for bevaring av naturtyper (jfr. skjøtselsplanen)	Bygg og eiendom	(ØHP)
		Driftsbygg for lagring av maskinpark og utstyr	Bygg og eiendom	ØHP
		Formidle kunnskap om tradisjonelle former for samspill mellom natur og kultur	Kultur og fritid i samarbeid med eksterne	
		Utvikle Horg Bygdatun til et landskapshistorisk senter av regional betydning. • Vektlegge formidling og markedsføring av de kultur- og naturverdiene som har høyest regional verdi • Søke samarbeid med fylkeskommune og relevante statlige institusjoner	Kultur og fritid i samarbeid med eksterne	

«Langsiktige strategier for arealbruk» (fra samfunnsdelen)			
«Viktige naturressurser, deriblant mineralressurser og byggeråstoff, sikres med hensynssoner i kommuneplanens arealdel. Viktige kulturminner og attraktive kulturmiljøer sikres i kommuneplanens arealdel.»	Sikre eksisterende natur- og kultursti i KPA. (Som tidligere vedtatt i Kulturminneplan for Melhus kommune 2018-2022 (PS 16/18).	Administrasjonen og kommunestyret	
Museumsfaglige og organisatoriske tiltak			
Sørge for forsvarlig sikring av museumsgjenstander • **Forsvarlig sikring forutsetter utbedring av bygningsmasse og lagringsforhold.** • **Sikre registrering og dokumentasjon av alle løse museumsgjenstander.**	Kultur og fritid	ØHP	
Utarbeide prioriteringsliste med plan for utføring for å sikre bygningsmassen.	Bygg og eiendom	ØHP	
Etablere system for inntak og avhending av museumsgjenstander • **Etablere en inntakskomité i tråd med eierstrategien**	Kultur og fritid		
Innhente faglige råd fra MiST (Museene i Sør-Trøndelag) etter behov	Kultur og fritid		
Sikre systematisk dokumentarkivering på Horg Bygdatun	Kultur og fritid		
Optimalisere det tverrsektorielle arbeidet internt i Melhus kommune som organisasjon			

• **Relevante enheter og virksomheter må få et eierskap til stedet, og kjenne til de kvalitetene museumsområdet har** • **Kultur og fritid har ansvar for informasjonsflyt til andre fagområder (bl.a folkehelse, landbruk, bygg og eiendom, kommunikasjon og næring)**	Kultur og fritid		
Tilstrebe størst mulig grad av aktivitet, deltagelse og levende formidling i møter med publikum • **Søke samarbeid med frivillighet og andre relevante institusjoner og interesseorganisasjoner**	Kultur og fritid og museumslaget		
Søke relevante prosjektmidler • **Administrasjonen søker på relevant prosjektstøtte, og har ansvar for å veilede museumslaget i aktuelle tilskuddsordninger for frivilligheten**	Kultur og fritid		
Tilrettelegge Svestuggu for utleie • **Skape en sosial møteplass** • **Stimulere til bruk av museet**			

Oversikt over øvrige museer og samlinger i Melhus kommune

Navn	Sted / beskrivelse	Eierform	Kommunens relasjon	Formidling	Øk. drift
Langås fotosamling	***Hølonda***	Bildene/gjenstandene er private, Bygget er kommunalt eid	Ingen	Ved avtale	Privat
Prestegårdslåna	***Melhus***	Stiftelse	Støtte til drifts-kostnader	Ved avtale	Fast årlig kommunalt driftstilskudd 90.000
Hølonda skimuseum og bygdesamling	***Hølonda.*** *Skolemuseum og krigsmuseum.*	Medlems-basert forening. Styret velges av årsmøte.	Melhus kommune velger 1 medlem til styret. Økonomisk støtte.	Ved avtale	Melhus kommune betaler for husleie og strøm
Sabotørmuseet Hotell Norge	***Hølonda***	Privat	Ingen	Ved avtale	Privat
Hølonda landbruksmuseum	***Hølonda*** Sti mellom landbr.mus. og skimuseet	Privat	Økonomisk Støtte	Ved avtale	Melhus kommune dekker utgifter knyttet til avløp i bygget
Flå bygdesamling	***Flå*** Eget rom i Flå samfunnshus	Styret består av medlemmer fra Flå bondekvinnelag og Horg og Flå bygdeungdomslag	Støtte til drifts-kostnader. Melhus kommune velger 1 medlem til styret.	Ved avtale	Melhus kommune betaler utgifter til strøm
Gamle Hovin	***Hovin.*** Gammel butikk	Stiftelse	Støtte til driftskostnader	Ved avtale	Får kr 25.000,- i driftstøtte fra Melhus kommune
Skolesamling fra gamle Gimse skole	***Lagret i container på Gimsøya***	Melhus kommune er eier			Finnes per i dag ingen midler til videre ivaretakelse. Betaler 900,-/mnd for lagring.

UTKAST

Litteratur:

St.meld. nr. 49 (2008-2009): Framtidas museum. Forvaltning, forskning, formidling, fornying.

Meld. St. 23 (2020-2021): Musea i samfunnet. Tillit, ting og tid.

Kulturrådet 2017: Å rydde i fortida - for framtida

Sigurd Solhaug Nielsen (red), Thor-André Skrefsrud (red): *Folkemuseene i mangfoldige samfunn - publikums erfaringer av forskjellighet og tilhørighet*. (Oplandske bokforlag 2023).

Vedlegg:

Tilstandsoversikt bygninger ved Horg Bygdatun

Innspill fra publikum

Gjeldende vedtekter for Horg Bygdatun og museumslag

Horg Bygdatun i Melhus – en beskrivelse

UTKAST